

Afganistan ve Hindistan'da Bir Türk Devleti

GAZNELİLER

(Siyaset, Teşkilât, Kültür)

-Makaleler-

YAYIN NO: 618

Afganistan ve Hindistan'da Bir Türk Devleti
GAZNELİLER
(Siyaset, Teşkilât, Kültür)
Prof. Dr. Erdoğan Merçil

© Bilge Kültür Sanat Yayın Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti.
Sertifika No: 16228

1. Basım: Ekim 2014
2. Basım: Eylül 2019

ISBN: 978 - 605 - 4921 - 18 - 8

Kapak: *Kenan Özcan*
Kapak Resmi: *Gazneli Devleti Türk Kağanı Sebüktegin*
Sayfa Düzeni: *Nurel Naycı*
Baskı-Cilt: *Çevik Matbaacılık*
Davutpaşa Cad. Besler İş Merkezi No: 20/18-19 Topkapı / İstanbul
Tel: (0212) 501 30 19
Kapak Baskı: *Saner Matbaacılık*

BİLGE KÜLTÜR SANAT

Nuruosmaniye Cad. Kardeşler Han No: 3 Kat: 1 34110 Cağaloğlu / İstanbul
Tel: (0212) 520 72 53 (Pbx) Faks: (0212) 511 47 74
bilge@bilgeyayincilik.com www.bilgeyayincilik.com

Afganistan ve Hindistan'da Bir Türk Devleti
GAZNELİLER
(Siyaset, Teşkilât, Kültür)

-Makaleler-

Prof. Dr. Erdoğan Merçil

Erdoğan Merçil

25.02.1938'de İstanbul'da doğdu. İlk, orta ve lise tahsilini aynı şehirde tamamladı. 1961'de İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Ortaçağ Tarihi Kürsüsü'nden mezun oldu. İki yıl yedeksubay olarak askerlik görevini tamamladıktan sonra mezun olduğu Ortaçağ Tarihi Kürsüsü'ne asistan tayin edildi. 1969'da doktorasını tamamladı; 1973'te doçent, 1980'de ise profesör oldu. Bu zaman süresinde İran, İngiltere ve Almanya'da mesleki çalışmalarda bulundu. Edebiyat Fakültesi'nde çeşitli kademelerde idarecilik yaptı. Türk Tarih Kurumu asil üyeliğine seçildi. 2005 yılında emekli oldu. Hâlen Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'nde Yüksek Lisans ve Doktora dersleri vermektedir. Evli ve bir kız çocuk babasıdır.

Başlıca Eserleri:

Fars Atabegleri Salgurlular

Kirman Selçukluları

Türkiye Selçukluları'nda Meslekler

Selçuklular'da Hükümdarlık Alâmetleri

Selçuklu Devletleri Tarihi, Siyaset, Teşkilât ve Kültür (Prof. Dr. Ali Sevim ile)

Selçuklular'da Saraylar ve Saray Teşkilatı, Bilge Kültür Sanat, 2011

Selçuklular –Makaleler–, Bilge Kültür Sanat, 2011

Selçuknâme, Bilge Kültür Sanat, 2011

Müslüman-Türk Devletleri Tarihi, Bilge Kültür Sanat, 2013

Afganistan ve Hindistan'da Bir Türk Devleti Gazneliler (Siyaset, Teşkilât, Kültür), -Makaleler- Bilge Kültür Sanat, 2014

Ayrıca eşi ve meslektaşları ile Orta Öğretim Tarih ders kitapları yazdı.

İÇİNDEKİLER

Önsöz.....	7
Karategin Ailesi.....	9
Büveyhîler.....	27
Muhtacoğulları.....	39
Sâmânîler.....	44
Sâmânî Devleti'nde Türkler'in Rolü.....	64
Sipehsâlâr: I. Sâmânîler.....	78
Simcûrîler.....	88
Gazneliler Devleti, Siyasî Tarih.....	93
Sebüktegin'in Pendnâmesi.....	122
Gazneliler'in Kirman Hâkimiyeti (1031-1034).....	153
Gazneliler'in Hindistan Siyaseti.....	163
Gazneliler'de Bir Saray Memuriyeti: Resuldârlık.....	178
Gazneliler'de Teşkilât.....	185
a) Merkez Teşkilâtı.....	186
b) Eyalet Teşkilâtı.....	192
c) Ordu.....	193
ç) İmar Faaliyetleri.....	196
d) Gazneliler Devrinde Kültür.....	204
Gazneli Ordusunda Görev Alan Hintliler.....	216
Sipehsâlâr: II. Gazneliler.....	230
Dizin.....	247

KISALTMALAR

a.g.e.	: adı geçen eser
a.mlf.	: aynı müellif
b.	: bin/oğlu
B.G.A.	: Bibliotheca geographorum arabicorum
bk.	: bakınız
Browne, LHP	: Edward Granville Brown. <i>A Literary History of Persia</i>
çev.	: çeviren
DİA	: <i>Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi</i>
DMBİ	: <i>Dâiretü'l-maârif-i Büzürg-i İslâmî</i>
EF	: <i>The Encyclopaedia of Islam</i>
Eİr.	: <i>Encyclopaedia Iranica</i>
G.M.S.	: Gibb Memorial Series
h.	: hicrî
haz.	: hazırlayan
hş.	: hicrî-şemsî
IC	: <i>Islamic Culture</i>
İA	: <i>İslâm Ansiklopedisi</i>
JNES	: <i>Journal of Near Eastern Studies</i>
JPHS	: <i>Journal of Pakistan Historical Society</i>
JRAS	: <i>Journal of the Royal Asiatic Society</i>
m.	: milâdî
MES	: <i>Middle Eastern Studies</i>
MÖ	: milattan önce
MS	: milattan sonra
muht.	: muhtemelen
km.	: kilometre
krş.	: karşılaştırmız
N.S.	: New Series
no./nr.	: numara
nşr.	: neşreden
öl.	: ölümü
s.	: sayfa
S.	: sayı
ŞM	: <i>Şarkiyat Mecmuası</i>
TD	: <i>İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi</i>
TED	: <i>İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi</i>
trc.	: tercüme eden
Trk.	: Türkçe
TTK	: Türk Tarih Kurumu
tür.yer.	: türlü yerler
vd.	: ve devamı

ÖNSÖZ

Türkler tarih boyunca yayıldıkları sahalarda birbiri ardına birçok devlet kurdular. Devlet kurma geleneğini “İslâm dini”-ni kabul ettikten sonra da sürdürdüler. Bu devrede kurulan İlk Müslüman-Türk Devletleri’nden biri de **Gazneliler** (963-1186) idi. Adı geçen devlet **Gazne**’de kuruldu ve adını da bu şehirden aldı. Gazne Afganistan’da başkent Kâbil’in 145 km. güneybatısında bulunmakta ve mevkii itibariyle güneyindeki zenginlikler ile dikkati çekmekte idi.

Kuruluş döneminde Gazneliler Devleti’nin çevresinde, Karategin ve ailesi, Simcûrîler, Büveyhîler, Muhtâcoğulları ve Sâmânîler gibi devlet ve emîrlikler mevcuttu. Çalışmamızda bu ortamı anlatabilmek için adı geçen unsurlar hakkında da bilgiler vermeyi tercih ettik. Ancak bazıları hakkında daha önce yazmış olduğumuz makaleler -Simcûrîler ve Muhtâcoğulları gibi- uzun olduğu için *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*’ndeki maddeleri zikrettik. Sâmânî Devleti’nin Türk tarihindeki rolünün önemi nedeniyle de onlar hakkında da bir özet verdik.

Gazneliler Devleti’nin yıldızı hanedanın kurucusu Sebüktegin’den itibaren parlamaya başladı. Gazneliler Sebüktegin dönemi itibariyle başkent Gazne’ye uygunluğu nedeniyle Hindistan’a doğru hâkimiyet sahalarını genişlettiler. Sebüktegin’den sonra başa geçen oğlu Mahmûd Hindistan’a yaptığı on yedi sefer ile büyük bir başarı sağlamış, bu nedenle daha sonra yazılmış kaynaklarda da bir İslâm kahramanı olarak yerini bulmuştu.

Sultan Mahmûd öldüğünde (1030) Gazneliler Devleti devrin en muntazam devlet yapısı ve teşkilâtına sahipti. Ancak oğlu Mesud Selçuklular karşısında başarılı olamayarak bir ölçüde

devletin çöküşüne neden oldu. Buna rağmen devlet varlığını 1186 yılına kadar sürdürdü. Bu eserde kısa da olsa Gazneliler'in siyasî tarihinin yanı sıra devlet yapısı ile askerî teşkilâtı (ordu) hakkında da bilgiler verilmektedir. Ayrıca sultanların imar ve kültür faaliyetleri de zikredilmektedir.

Gazneliler tarihi hakkında ilk müstakil eserimiz 1989 yılında *Gazneliler Devleti Tarihi* olarak Türk Tarih Kurumu tarafından basılmıştır. Eser dîvân teşkilâtının ilavesiyle 2007 yılında ikinci baskısını yapmıştır. Kitabımızın ilk baskısından sonra, bibliyografyada da görüleceği üzere Gazneli Devleti ile ilgili çalışmalar artmıştır.

Çalışmamızda Gazneliler tarihi ile ilgili, daha önce kaleme aldığımız makaleler de yer almaktadır. Bu bakımdan zaman zaman bazı bilgi tekrarlarının okuyucu tarafından hoşgörüyü karşılanacağını ümit ediyorum. Gazneliler'in imar ve kültür faaliyetleri ise devrin kaynakları taranarak ilk kez kaleme alınmıştır. Bu çalışmamız dönemin kaynakları ve konu ile ilgili araştırmalara dayanarak Tarih Bölümü öğrencilerine ve meraklı tarih okuyucularına Gazneli Devleti hakkında bilgi vermek ve Gazneli kültür ve medeniyetini tanıtmak amacıyla kaleme alınmıştır.

Bu eserin basımını sağlayan Bilge Kültür Sanat Yayınları'na ise teşekkür ederim.